

Nya regler om tidiga förhör

Rättslig vägledning 2021:23
Utvecklingscentrum
December 2021

Innehållsförteckning

1	Inledning	3
2	De nya reglerna i korthet.....	4
3	En utökad möjlighet att åberopa videospelade förhör som bevis	5
3.1	Lämplighetsbedömning	5
3.2	Förhörets genomförande m.m.	6
3.2.1	Videoförhör i anslutning till anmälan	6
3.2.2	Planerade videoförhör under förundersökningen	7
3.2.3	Rätten till motförhör	7
3.2.4	Hur videoförhören läggs fram i domstol	8
3.2.5	Tilläggsförhör	8
4	Bevisupptagning i domstol.....	9
4.1	Under förundersökning	9
4.1.1	Rätten ska göra en lämplighetsbedömning.....	9
4.1.2	Skyndsamhetskrav vid bevisupptagning under förundersökningen.....	10
4.1.3	Hur bevisupptagning i domstol före huvudförhandling bör genomföras och hur beviset bör hanteras vid rättegången.....	11
4.1.4	Medmisstänkta närvaro vid bevisupptagning.....	11
4.2	Efter åtal	12
5	Vittnesattester	13
5.1	Om parterna godtar det.....	13
5.2	Inte uppenbart olämpligt.....	14
6	Den misstänktes rätt till insyn under förundersökningen	15
7	Matris	17

1 Inledning

För att göra handläggningen av framför allt stora brottmål mer modern, flexibel och effektiv börjar nya regler om tidiga förhör gälla den 1 januari 2022. Reglerna är inte begränsade till att användas i stora mål men förväntas göra störst skillnad i dem då de nya reglerna förbättrar möjligheterna att planera och genomföra sammanhållna rättegångar. Även i utredningar om brott i parrelation bör de nya reglerna få stort genomslag eftersom möjligheterna att använda sig av tidigt säkrad muntlig bevisning utökas.

Man kan konstatera att lagstiftaren – efter mångåriga och bland annat av åklagare drivna diskussioner om de negativa effekterna av en omodernt strikt tillämpning av omedelbarhetsprincipen – har beslutat om ändringar i rättegångsbalken som på ett helt annat sätt öppnar upp för att ta till vara de tekniska möjligheterna att med god kvalitet säkra utsagor då de är färska och där riskerna för yttre påverkan är liten.

Det handlar om vidgade möjligheter att i förväg ta upp muntlig bevisning inför domstol och om vidgade möjligheter att åberopa vittnesattester. I praktiken handlar det framför allt om att använda videoinspelade polisförhör som bevis i rättegången.

Reglerna är fakultativa och det är av stor vikt att åklagarna tillämpar dem för att de ska få genomslag. Reglerna innebär i viss mån en förskjutning av arbetsinsatsen på så sätt att ett ökat fokus på tidiga förhör ger ett visst merarbete under förundersökningsstadiet. Detta merarbete förväntas dock på ett märkbart sätt underlätta processen i domstol då åklagaren redan före huvudförhandling får en bättre uppfattning om kvaliteten i de muntliga berättelser som utgör bevisning och i större utsträckning kan använda processverktyg som exempelvis hänvisning. De nya reglerna innefattar också utökade möjligheter att åberopa vittnesattester och berättelser i tidiga förhör, vilket förväntas leda till att färre förhörspersoner behöver närvara vid en rättegång i domstol.

Denna rättsliga vägledning bygger till största del på vad som anförts i förarbetena (prop. 2020/21:209).

Hur de nya reglerna faktiskt ska tillämpas har i hög utsträckning överlämnats av lagstiftaren till parterna och domstolen att bestämma utifrån lämplighetsöverväganden i det enskilda fallet. Till följd av detta är Utvecklingscentrum tacksam för information från verksamheten om hur de nya reglerna tillämpas, vilka problem som kan uppstå och vad åklagaren bör tänka på samt också goda exempel på när de nya reglerna inneburit fördelar i processen. Information och synpunkter i anledning härav kan lämnas på e-postadressen registrator.utvecklingscentrum@aklagare.se.

2 De nya reglerna i korthet

De nya reglerna i 23, 35 och 36 kap. RB medför utökade möjligheter att vid huvudförhandling åberopa berättelser som lämnats vid tidiga förhör med alla slags förhörspersoner. Bevisning kan därmed i större utsträckning tas upp och läggas fram på det sätt som är lämpligast i varje enskilt fall vilket förväntas kunna ge mer tillförlitlig bevisning och bättre förutsättningar för materiellt riktiga domar. Det kan också medföra en minskad påfrestning för förhörspersoner och en minskad risk för att vittnen och brottsoffer utsätts för hot eller andra påtryckningar i syfte att få dem att ta tillbaka eller ändra sina uppgifter inför huvudförhandlingen i domstol.

Det handlar bland annat om utökade möjligheter att

- tillåta berättelser från förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis vid sidan av förhöret med förhörspersonen vid huvudförhandlingen,
- ta upp bevis i domstol före huvudförhandling, till exempel för att åstadkomma en effektivare process i stora brottmål eller om det kan antas få betydelse för frågan om att häva ett häktningsbeslut eller restriktioner, och
- använda vittnesattester som bevis istället för förhör under huvudförhandlingen, det vill säga åberopa utsagor som i anledning av en redan inledd eller förestående rättegång lämnats eller tagits upp skriftligen, med video (förutom inför brottsbekämpande myndighet) eller med ljud.

3 En utökad möjlighet att åberopa videoinspelade förhör som bevis

I 35 kap. RB införs en ny paragraf, 35:15 RB, som ger möjlighet att, om det är lämpligt, åberopa videoinspelade förhör vid huvudförhandling. Regleringen är begränsad till förhör inför en brottsbekämpande myndighet som dokumenterats med ljud- och bild.

Den utökade möjligheten att åberopa videoinspelade förhör har införts för att i större utsträckning kunna dra nytta av de tekniska möjligheter som numera finns att med ljud och bild dokumentera exempelvis ett polisförhör som hålls i nära anslutning till brottet. Vid denna tidpunkt är minnesbilderna fortfarande klara och mindre påverkade av t.ex. andras minnesbilder av händelsen och vad som sagts och skrivits i media.

Möjligheten att i fler fall kunna åberopa sådana tidiga förhørsutsagor som bevis vid huvudförhandling förväntas effektivisera brottsbekämpandet och begränsa behovet av att höra målsägande och vittnen på nytt i domstol. I stora brottmål med omfattande förundersökningar kan de påfrestningar som en lång väntan på rättegång kan innebära och möjligen även incitamenten att försöka påverka målsägande och vittnen att ta tillbaka eller ändra sina uppgifter minskas. Regleringen kan tillämpas på alla brottmål oavsett omfattning.

Eftersom detta endast gäller för videoinspelade förhör inför en brottsbekämpande myndighet har rätten goda möjligheter att bedöma huruvida ett förhör uppfyller de krav på rättssäkerhet som måste ställas på bevis som läggs fram i domstol och göra en prövning av bevisvärdet. Eventuella oklarheter i en förhørsutsaga som spelas upp vid huvudförhandling kan undanröjas genom möjligheten att ställa frågor till förhörspersonen också vid huvudförhandlingen i ett tilläggsförhör.

3.1 Lämplighetsbedömning

En ljud- och bildupptagning av en berättelse som lämnats utom rätta får bara åberopas som bevis i en rättegång om det är lämpligt med hänsyn till sakens prövning. Det föreligger alltså inte någon presumtion för att en berättelse som lämnats under förundersökningen ska tillåtas som bevis. I stället får rätten, utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, pröva om det är lämpligt att berättelsen tillåts som bevis. Det är den som åberopar berättelsen som har att visa varför den ska tillåtas.

I lämplighetsbedömningen bör rätten ta hänsyn till både processekonomiska skäl, t.ex. att det videospelade ersätter personlig inställelse för förhörspersonen, och rättssäkerhetsaspekter, t.ex. den misstänktes möjligheter att försvara sig och vilka förutsättningar det har funnits eller finns att hålla ett effektivt motförhör. Till skillnad från tidigare gällande undantag från förbudet mot att åberopa berättelser ur förundersökningen som bevis krävs inte att berättelsen åberopas i stället för förhör vid en huvudförhandling. Om personen vars berättelse åberopas som bevis även är tänkt att kallas till förhör vid huvudförhandlingen ska rätten göra en bedömning av om det är lämpligt att den ljud- och bildupptagna berättelsen parallellt tillåts som bevis.

Rätten ska också ta hänsyn till betydelsen av en sammanhållen rättegång med möjlighet att överblicka bevisningen i ett sammanhang. Att åberopa berättelser från ett stort antal polisförhör med samma person och med samma bevisstema kan innebära sådana negativa konsekvenser för möjligheten att genomföra en koncentrerad rättegång att det inte är lämpligt att tillåta berättelsen i denna form.

Som exempel på situationer då det kan vara lämpligt att åberopa tidiga berättelser som bevis i en rättegång nämns i förarbetena de fall då en målsägande hörts av polis i nära anslutning till händelsen eller då ett vittne lämnat uppgifter tidigt i polisförhör men sedan, på grund av exempelvis hot eller andra påtryckningar, inte kan förmås att vittna vid en huvudförhandling i domstol.

Regleringen gäller alla brottmål, oavsett omfattning, men då det krävs att förhöret dokumenterats med ljud- och bild kommer regleringen, förutom för videoförhör i anslutning till anmälan, främst tillämpas vid utredning av allvarigare brottslighet då det i sådana utredningar finns större anledning att dokumentera planerade förhör på sådant sätt.

3.2 Förhörets genomförande m.m.

Som alltid vid förhör under förundersökning är det förundersökningsledaren som avgör vem som får närvara vid ett förhör (23 kap. 10 § RB). Det är också formellt förundersökningsledaren som bl.a. bestämmer vilka frågor som bör ställas i ett förhör och i vilken utsträckning som andra närvarande än den som leder förhöret – såsom försvarare eller målsägandebiträde – får ställa frågor. I praktiken är det dock den som leder förhöret, dvs. förhørsledaren, som avgör de närmare formerna för hur förhöret faktiskt genomförs, ibland med stöd av direktiv från förundersökningsledaren. Det finns inte några nya regler i detta avseende.

3.2.1 Videoförhör i anslutning till anmälan

Filmade förhör som hålls med exempelvis målsäganden i direkt eller nära anslutning till brottet, och kanske på brottsplatsen, är ofta av bristande

kvalitet i flera avseenden. Sådana förhör torde ändå kunna tillmätas ett högt bevisvärde just genom att utsagan lämnats i nära anslutning till händelsen och då videoupptagningen också kan åskådliggöra omständigheter vid förhörstillfället som inte är möjliga att återskapa i ett senare skede av förundersökningen, som till exempel målsägandens reaktioner och tillstånd efter gärningen samt förhållandena på platsen. Även om förhöret är behäftat med brister – av tekniskt eller annat slag – är det inget som hindrar att sådana videoupptagna förhör åberopas som bevisning vid huvudförhandlingen även om ytterligare förhör med uppgiftslämnaren hållits eller ska hållas under förundersökningen eller huvudförhandlingen.

3.2.2 Planerade videoförhör under förundersökningen

Bevisvärdet av ett förhör under förundersökningen inför en brottsbekämpande myndighet som läggs fram för domstolen genom uppspelning av videoupptagningen påverkas av en rad faktorer, bland annat förhörets kvalitet och i vilken mån det uppfyller höga krav på rättssäkerhet. Detta förutsätter i sin tur att förhørsledare har god utbildning vad gäller bl.a. förhörsteknik. Det kommer även att krävas att åklagaren noga överväger om kvaliteten av ett förhör är sådan att det är tillräckligt att endast lägga fram en upptagning av en berättelse som bevisning eller om ytterligare förhör inför domstolen behöver hållas. Åklagaren kommer därför behöva lägga visst merarbete under förundersökningsstadiet för att avgöra om det videoinspelade förhöret är tillräckligt bra för att åberopas vid huvudförhandling istället för att förhörspersonen också kallas att höras vid huvudförhandlingen. Huruvida ett videoinspelat förhör kan ersätta förhör inför domstolen beror också på om motparten beretts tillfälle att hålla ett motförhör med förhörspersonen (se avsnitt 3.2.3).

3.2.3 Rätten till motförhör

Ett grundläggande rättssäkerhetskrav för den misstänkte är rätten till motförhör, det vill säga rätten att genom frågor till förhörspersonen pröva trovärdigheten och tillförlitligheten av förhørsutsagan. Rätten att förhöra vittnen och andra förhörspersoner garanteras av artikel 6.3 d) EKMR. Det räcker att den misstänkte erbjuds tillfälle och möjlighet att vid något tillfälle under förfarandet hålla motförhör med förhörspersonen för att någon kränkning av rättigheten inte ska anses ha förelegat. En förutsättning för ett effektivt motförhör är att den misstänkte och försvararen har tillräcklig information om vad som framkommit vid förundersökningen, vilket är anledningen till de nya reglerna om en utökad insynsrätt (se vidare kapitel 6). Målsättningen bör i och för sig vara att den misstänkte ska erbjudas möjlighet att hålla motförhör i anslutning till det videoinspelade förhöret som ska läggas fram genom uppspelning vid huvudförhandlingen, men är det inte möjligt eller lämpligt (exempelvis till följd av den utvidgade insynsrätt som

då utlöses för den misstänkte) så är det inget som hindrar att motförhöret hålls inom ramen för ett tilläggsförhör vid huvudförhandlingen.

3.2.4 Hur videoförhören läggs fram i domstol

Ljud- och bildupptagningen av exempelvis ett polisförhör och förhöret i domstol ses som två sorters bevismedel och de kan läggas fram parallellt i processen. Om både videoförhör och tilläggsförhör åberopas bör förhöret i domstol inledas genom en uppspelning av ljud- och bildupptagningen av det tidigare förhöret.

Det kommer inte alltid vara effektivt att spela upp tidiga förhör i sin helhet vid huvudförhandlingen. Det kan därför finnas anledning för åklagaren att ange vilka delar av ett förhör som avses åberopas genom uppspelning inför rätten. Att rätten i sådant fall enbart tar del av de omständigheter som någon av parterna finner relevanta för målet har inte bedömts på ett betänkligt sätt minska rättens möjlighet att göra en tillfredställande värdering av utsagens bevisvärde.

Förhör med vittne som är närstående till part i målet får inte spelas upp om denne inte längre vill lämna något vittnesmål.

3.2.5 Tilläggsförhör

Tanken med de nya reglerna är att de tidiga förhören ska kunna användas som bevis och att kompletterande enstaka frågor vid behov ska kunna ställas inom ramen för ett tilläggsförhör, t.ex. för att tillgodose den misstänktes rätt att hålla motförhör. Som nämnts i tidigare avsnitt bör förhöret i domstol inledas genom en uppspelning av ljud- och bildupptagningen av det tidigare förhöret. Tilläggsförhöret hålls därmed efter att det tidiga förhöret spelats upp inför rätten, med förhörspersonen närvarande. Tilläggsförhöret kan då genomföras mer koncentrerat med möjlighet för parterna och rätten att ställa kompletterande frågor till förhörspersonen. Detta tydliggörs genom ett tillägg i 36 kap. 16 § RB med en uttrycklig hänvisning till berättelser som åberopas enligt 35 kap. 15 § RB.

4 Bevisupptagning i domstol

4.1 Under förundersökning

Nuvarande reglering om bevisupptagning under förundersökning (23 kap. 15 § RB) är begränsad och används sällan. Den 1 januari 2022 vidgas tillämpningsområdet så att förhör inför domstol, med framför allt målsägande och vittnen, kan hållas mer ofta under förundersökning och sedan spelas upp under huvudförhandling. Tillämpningsområdet för förhör med misstänkt förväntas inte påverkas i samma utsträckning då denne har rätt att tåga under förundersökningen och det därför är möjligt att hålla tidigt förhör i domstol bara när denne vill.

4.1.1 Rätten ska göra en lämplighetsbedömning

Den nya regleringen innebär att rätten, på yrkande av förundersökningsledaren eller den misstänkte, ska få ta upp bevis om någon har underrättats om skäligen misstanke om brottet och det är lämpligt att ta upp bevis. Vid bedömningen av om det är lämpligt att ta upp bevis under förundersökningen ska rätten beakta utredningens omfattning, brottets beskaffenhet, bevisupptagningens betydelse för frågan om att häva ett häktningsbeslut eller restriktioner och övriga omständigheter. Lagstiftaren har förväntningar om att reformen ska kunna leda till kortare häktningstider och/eller en minskad restriktionsanvändning varför åklagare bör bedöma tvångsmedelsbehovet i ljuset av att bevisning kan säkras i ett tidigare skede.

Även under förberedelsen ska rätten, på yrkande av åklagaren eller en part i ansvarsfrågan, få ta upp bevis om det är lämpligt. Vid bedömningen av om det är lämpligt att ta upp bevis under förberedelsen ska rätten beakta målets omfattning, brottets beskaffenhet och övriga omständigheter. Rätten ska göra en helhetsbedömning utifrån samtliga omständigheter i det enskilda fallet.

4.1.1.1 *Omfattande utredningar*

Utredningens omfattning är en uttrycklig faktor som rätten ska beakta vid bedömningen av om det är lämpligt att hålla en bevisupptagning under förundersökningen. Några generella uttalanden om hur omfattande en förundersökning ska vara för att motivera en bevisupptagning finns inte. Som exempel nämns utredningar som inkluderar många förhörspersoner eller ett mycket omfattande processmaterial. Frågan måste alltid avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

4.1.1.2 *Brottets beskaffenhet*

Brottets beskaffenhet är också en uttrycklig faktor som rätten ska beakta vid lämplighetsbedömningen. I vissa brottsutredningar är det vanligt att en viss typ av information i praktiken bara finns tillgänglig i början av utredningen. Ett tydligt exempel är en tidig redogörelse från en målsägande i ett ärende om brott i parrelation där målsäganden vid huvudförhandlingen inte längre vill eller vågar medverka. Det kan också handla om vittnen till brott som sker inom ramen för kriminella nätverk som kan vara villiga att lämna uppgifter i ett initialt skede för att därefter dra sig undan vidare kontakter med rättsväsendet. Det finns även andra brott, t.ex. övergrepp i rättssak, utpressning och grovt narkotikabrott, vars beskaffenhet innebär att det typiskt sett finns risk för att uppgifterna ändras eller återtas vid senare förhör eller att förhörspersonen riskerar att utsättas för påtryckningar på grund av förhørsutsagan (jfr Rättegångsbalken m.m., JUNO, Fitger m.fl., 2020-10-01, kommentaren till 23 kap. 21 b § rättegångsbalken). Även i dessa fall kan det vara lämpligt att ta upp viss bevisning tidigt i domstol.

4.1.1.3 *Bevisupptagningens betydelse för frågan om att häva häktning alternativt en eller flera restriktioner*

Den sista uttryckliga faktorn för rätten att beakta vid lämplighetsbedömningen är bevisupptagningens betydelse för frågan om att häva häktning alternativt en eller flera restriktioner. Om bevisning kan tas upp i ett tidigare skede kan behovet av att skydda bevisningen från yttre påverkan ända fram till huvudförhandlingen bli mindre. En tidig bevisupptagning förväntas kunna korta häktningstiderna och minska isoleringen av misstänkta, utan att det får negativa konsekvenser för effektiviteten i brottsbekämpningen. Detta trots att det även framöver inte kommer vara möjligt att "läsa" muntlig bevisning eftersom tilläggsförhör kommer att kunna hållas även om bevisningen spelas upp vid huvudförhandlingen.

4.1.1.4 *Övriga omständigheter*

Även rättssäkerhetsaspekter (t.ex. den misstänktes möjligheter att ta tillvara sin rätt genom att hålla motförhör) och processekonomiska skäl behöver beaktas, liksom omständigheter som har med den enskilda utredningens handläggning att göra och skyddet för förundersökningssekretessen. Allt detta faller in under övriga omständigheter som rätten har att beakta vid lämplighetsbedömningen.

4.1.2 **Skyndsamhetskrav vid bevisupptagning under förundersökningen**

Enligt 23 kap. 15 § RB ska ett sammanträde för bevisupptagning under förundersökningen hållas skyndsamt. Om den misstänkte är häktad och bevisupptagningen kan antas få betydelse för frågan om att häva häkningsbeslutet eller restriktioner ska ett sammanträde hållas före eller vid en ny

förhandling i häktningsfrågan, dock senast inom två veckor efter det att yrkandet har framställts.

4.1.3 Hur bevisupptagning i domstol före huvudförhandling bör genomföras och hur beviset bör hanteras vid rättegången

Vad gäller själva förfarandet för en bevisupptagning, hur den bör genomföras och hur beviset bör hanteras vid huvudförhandling, är reglerna desamma som tidigare. Det innebär bl.a. att förhör som huvudregel dokumenteras genom en ljud- och bildupptagning som sedan spelas upp vid huvudförhandling.

Utgångspunkten är att ett bevis som tagits upp inför rätten utom huvudförhandling inte ska behöva tas upp på nytt. Ett tidigt förhör med exempelvis ett vittne ersätter som huvudregel förhöret vid huvudförhandlingen och vittnet behöver då inte inställa sig på nytt i domstolen. En inställelse kan dock vara nödvändig i vissa situationer, t.ex. när ytterligare frågor behöver ställas till vittnet.

Om ett muntligt bevis som har tagits upp inför rätten ska läggas fram genom en ljud- och bildupptagning får, precis som tidigare, beviset tas upp på nytt bara om ytterligare frågor behöver ställas eller om det finns särskilda skäl (35 kap. 13 § och 46 kap. 13 § RB). Om ett tilläggsförhör ska hållas med någon som tidigare hörts inför rätten ska förhöret alltjämt inledas med en uppspelning av ljud- och bildupptagningen om det inte är olämpligt (36 kap. 16 § RB). Rätten får, utifrån vad som är lämpligt i det enskilda fallet, avgöra om förhörspersonen ska närvara när videoupptagningen läggs fram eller om de tidigare lämnade uppgifterna bör presenteras i förhörspersonens frånvaro. Det är även möjligt att spela upp endast delar av det tidigare förhöret.

4.1.4 Medmisstänkta närvaro vid bevisupptagning

De tidigare reglerna har bara ändrats i ett avseende och det gäller närvaro vid bevisupptagning med en misstänkt under förundersökningen. Vid sådan bevisupptagning får rätten, om det är nödvändigt med hänsyn till utredningen, besluta om undantag i fråga om kallelse och närvaro av andra misstänkta och deras försvarare i samma mål.

Denna ändring har förts in för att utredningsskäl inte ska hindra misstänkta från att lämna sin berättelse inför rätten under pågående förundersökning. Att andra misstänkta i samma mål inte ska kallas eller tillåtas närvara om det är nödvändigt med hänsyn till utredningen bedöms inte bli någon rättsförlust för en medmisstänkt som inte kallas till förhöret eftersom den eller de som är medmisstänkta kommer att delges uppgifterna från förhöret så snart det kan ske utan skada för utredningen och senast vid slutunderrättelsen inför ett åtalsbeslut.

Domstolens beslut i denna del får inte överklagas särskilt (jfr NJA 1993 s. 591).

4.2 Efter åtal

Förutsättningarna för bevisupptagning under förberedelsen, det vill säga i praktiken under tiden efter åtal och före själva huvudförhandlingen, är i princip desamma som vid bevisupptagning under förundersökningen, se föregående kapitel. Det innebär att rätten under förberedelsen, på yrkande av åklagaren eller en part i ansvarsfrågan, ska kunna besluta om bevisupptagning om det är lämpligt.

Till skillnad från under förundersökningen kommer även en målsägande att kunna framställa ett yrkande om bevisupptagning under förberedelsen, om han eller hon också är part i ansvarsfrågan.

Vid lämplighetsbedömningen ska rätten, på motsvarande sätt som under förundersökningen, beakta målets omfattning, brottets beskaffenhet och övriga omständigheter. Eftersom tidspannet mellan tidpunkten då åtal väcks och huvudförhandling hålls är kort i häktade mål ska inte minskad häktningstid eller restriktionsanvändning tillmätas betydelse.

5 Vittnesattester

En s.k. vittnesattest utgör en dokumenterad utsaga som någon lämnat med anledning av en redan inledd eller förestående rättegång och som åberopas och föredras eller spelas upp inför domstolen utan att uppgiftslämnaren hörs inför domstolen.

Berättelsen kan dokumenteras skriftligen, med ljudupptagning eller med videoupptagning (om denna inte tagits upp inför brottsbekämpande myndighet). En vittnesattest kan därmed utgöras av t.ex. nedtecknade polisförhör eller ljudupptagningar av sådana förhör. Vidare utgör en videoupptagning som filmats av enskild en vittnesattest då denna regel, vad gäller videoinspelade utsagor, endast är tillämplig på utsagor som inte lämnats inför brottsbekämpande myndighet.¹

Sedan tidigare kan, enligt 35 kap. 14 § RB, en vittnesattest åberopas

- om det är särskilt föreskrivet (t.ex. sakkunnigutlåtanden),
- om förhör med den som lämnat berättelsen inte kan hållas vid eller utom huvudförhandling eller i övrigt inför rätten (t.ex. för att personen avlidit, är svårt sjuk eller befinner sig på okänd ort), eller
- om det finns särskilda skäl med hänsyn till de kostnader eller olägenheter som ett förhör vid eller utom huvudförhandling kan antas medföra m.m.

Genom införande av en fjärde punkt i ovan nämnda paragraf utökas möjligheterna att åberopa vittnesattester. Därmed kan, med den nya regleringen, samtliga vittnesattester åberopas om parterna godtar det och det inte är uppenbart olämpligt. Detta förväntas öka användningen av vittnesattester i domstol. Hänsyn måste dock tas till vilket bevisvärde vittnesattesten får och det är därför inte alltid lämpligt.

5.1 Om parterna godtar det

I de fall någon part har invändningar mot bevismedlet, t.ex. för att ett motförhör inte har hållits eller om det bedöms finnas ett behov av att lägga fram berättelsen muntligt och kunna ställa frågor till personen i anslutning till detta, bör den part som har denna uppfattning kunna hindra att vittnesattesten används som bevisning.

¹ För information om vad som gäller för videoinspelade förhör inför brottsbekämpande myndighet, se kapitel 3.

5.2 Inte uppenbart olämpligt

På samma sätt som i tvistemål bör rätten göra bedömningen utifrån förhållandena i enskilda fall varför reglerna nu ser likadana ut för brottmål som för tvistemål. Det är den part som åberopar vittnesattesten som får argumentera för sin sak vad gäller bevismedlets lämplighet. Några typ-exempel på när det kan vara lämpligt att fundera på att åberopa en utsaga i form av en vittnesattest är i större bedrägerihärvor där målsägandena bara ska lämna någon specifik uppgift (t.ex. att de betalat en viss faktura som sedan visat sig vara falsk eller att de blivit av med ett visst belopp från sitt konto), promemorior om identifiering av gods i stora häleriärenden och andra polis-promemorior för att visa sakuppgifter som inte ifrågasätts.

6 Den misstänktes rätt till insyn under förundersökningen

Om en misstänkt eller dennes försvarare ska närvara vid ett förhör med en annan person under förundersökningen för att ställa frågor, ska de ha rätt att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen i den utsträckning det behövs för att den misstänkte ska kunna ta tillvara sin rätt vid förhöret. Detsamma ska gälla om förhöret, på yrkande av förundersökningsledaren, ska ske inför rätten vid ett sammanträde för bevisupptagning.

Den misstänktes och försvararens rätt till insyn inför ett motförhör är inte begränsad till uppgifter som kan lämnas ut utan men för utredningen (jfr 23 kap. 18 § RB). Det är alltså fråga om en förstärkt insynsrätt som dock, i likhet med 23 kap. 18 § RB, inte ger någon rätt till aktinsyn. Den ökade insynen bedöms ge den misstänkte förbättrade möjligheter att i ett tidigt skede hålla ett effektivt motförhör.

För att den misstänkte inte ska kunna bereda sig ökad insyn i förundersökningsmaterialet i ett skede där förundersökningsledaren bedömer att det skulle innebära men för utredningen krävs det för insynsrätt vid bevisupptagning i domstol att det är förundersökningsledaren som har begärt bevisupptagningen. Någon motsvarande reglering finns inte om förhöret sker inför en brottsbekämpande myndighet eftersom det då alltid är förundersökningsledaren som bestämmer vem som får närvara vid förhöret och om en misstänkt eller försvarare får ställa frågor till den som hörs

När det gäller frågan om vilka konkreta omständigheter som ska delges den misstänkte, kan den misstänkte och dennes försvarare i många fall ha en annan uppfattning än förundersökningsledaren. Med hänsyn till att förundersökningsledaren är den som ansvarar för förundersökningen i dess helhet är det förundersökningsledaren som inom ramen för sin objektivitetsplikt avgör saken. Vad som ska delges den misstänkte kommer alltid att behöva avgöras utifrån förhållandena i det enskilda fallet. Det är viktigt att framhålla att de uppgifter som ska delges den misstänkte inför motförhöret är sådana uppgifter som har betydelse för att den misstänkte ska kunna ta tillvara sin rätt vid just det förhöret. Insynsrätten kan alltså begränsas till just dessa omständigheter och någon fullständig insyn i vad som framkommit i utredningen behöver således inte beredas den misstänkte. Om det i efterhand framkommer att relevant information inte har delgetts den misstänkte kan det få betydelse inom ramen för den fria bevisvärderingen.

Förundersökningsledaren ansvarar för att det i förundersökningsprotokollet dokumenteras vilken information den misstänkte har fått del av enligt 23 kap. 18 c § RB (se 20 § 2 st FUK). Dokumentationen behöver inte vara uttömmande men bör vara tillräckligt utförlig för att det i efterhand ska vara

möjligt att bedöma om tillräcklig information lämnats för att den misstänkte ska anses ha haft möjlighet att ta tillvara sin rätt vid motförhöret.

7 Matris

	Misstänkt	Måls- ägande	Vittne/- sakkunnig	Utökad insyns rätt för misstänkt	Lämplighets- bedömning av rätten	Åklagaren bestämmer vilka som får vara med vid förhöret	Om parterna godtar det och det, enligt rätten, inte är uppenbart olämpligt	Medmiss- tänkta kan nekas närvaro
Skriftlig vittnes- attest och ljudupptagning, 35:14 1 st, 4 p RB (ersätter förhör vid HF)	X	X	X				X	
Videoinspelning 35:14 1 st, 4 p RB (ej inför brotts- bekämpande myndighet)	X	X	X				X	
Videoinspelat förhör inför brottsbekämp- ande myndighet	X	X	X	X (vid förhör med annan än mt där försv/mt tillåts närvara för att ställa frågor)	X	X		
Bevisupptagning under FU	X	X	X	X (om förhöret ska ske på yrkande av åklagare)	X			X
Förhör inför domstol efter åtal men före HF	X	X	X		X			

ÅKLAGARMYNDIGHETEN